3. 10. 2008

ID: 55241

Podřazení závazkového vztahu režimu obchodního zákoníku

Podmiňuje-li ustanovení § 261 odst. 1 obch. zák. podřazení závazkového vztahu režimu obchodního zákoníku skutečností, že se týká podnikatelské činnosti jeho subjektů, neznamená to, že podstatou vztahu musí být výhradně podnikatelská činnost vymezená předmětem podnikání jeho subjektů podle obchodního rejstříku. Z formulace „týkající se“ vyplývá, že nejde jen o závazky, jimiž se bezprostředně realizuje zapsaný předmět podnikání podnikatelů, kteří jsou účastníky tohoto vztahu, ale i o závazky, které s jejich podnikáním souvisejí, tedy které jsou uzavírány ve vazbě na podnikání těch podnikatelů, kteří dané smlouvy uzavírají.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 1437/2008, ze dne 14.5.2008 a rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 33 Odo 249/2005, ze dne 28.3.2007)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce I. P., zastoupeného advokátem, proti žalovaným 1) Ing. P. V., a 2) J. C., zastoupeným advokátem, o zaplacení částky 171.150,- Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Hradci Králové pod sp. zn. 16 C 83/99, o dovolání žalovaných proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7.11.2007, č.j. 25 Co 507/2006-229, tak, že rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7.11.2007, č.j. 25 Co 507/2006-229, a rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 25.5.2006, č.j. 16 C 83/99-189, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu v Hradci Králové k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

A. Předchozí průběh řízení

Žalobce se žalobou podanou u soudu dne 2.7.1998 domáhal, aby žalovaní byli uznáni povinnými zaplatit mu částku 171.150,- Kč s příslušenstvím jako nezaplacené nájemné za pronájem nebytových prostor v domě č.p. 153 v H. K. a přilehlých venkovních ploch (dále jen „předmětné prostory“) dohodnuté ve smlouvě o pronájmu nebytových prostor uzavřené mezi účastníky dne 1.10.1995.

Okresní soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 30.11.2001, č.j. 16 C 83/99-79, žalobu zamítl s tím, že smlouva o nájmu nebytových prostor ze dne 1.10.1995 je neplatná, neboť byla uzavřena bez souhlasu národního výboru podle § 3 odst. 2 zákona č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, ve znění platném ke dni uzavření smlouvy. Dále uvedl, že žalobce by sice mohl požadovat náhradu za užívání předmětných prostor z titulu bezdůvodného obohacení, žalovaní však vznesli námitku promlčení. Protože užívání předmětných prostor skončilo k 31.12.1995, mohl se žalobce podle soudu prvního stupně již 1.1.1996 domáhat zaplacení a od tohoto dne počala běžet dvouletá subjektivní promlčecí doba podle § 107 odst. 2 obč. zák., která skončila 1.1.1998. Žaloba však byla podána až dne 2.7.1998, a proto je nárok žalobce promlčen.

K odvolání žalobce Krajský soud v Hradci Králové usnesením ze dne 19.7.2002, č.j. 25 Co 133/2002-94, rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, neboť dospěl k závěru, že pro počátek běhu promlčecí doby podle § 107 odst. 1 obč. zák. je rozhodný den, kdy se oprávněný skutečně dozví o tom, že na jeho úkor došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo je získal,

přičemž není rozhodné, že měl možnost se potřebné skutečnosti dozvědět již dříve. Z dosavadního dokazování přitom podle odvolacího soudu neplynulo, že by se žalobce dozvěděl o tom, že došlo na jeho úkor k získání bezdůvodného obohacení, dříve, než v průběhu soudního řízení. Odvolací soud uzavřel, že v řízení nebyly doposud úvahy o uběhnutí subjektivní promlčecí doby namístě.

V dalším řízení Okresní soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 25.5.2006, č.j. 16 C 83/99-189, uznal žalované povinnými společně a nerozdílně zaplatit žalobci částku 82.042,- Kč s 15 % úrokem z prodlení od 28.1.1999 do zaplacení. Výši bezdůvodného obohacení určil na základě znaleckého posudku v částce odpovídající obvyklému nájemnému za předmětné prostory v daném období. Protože skutková zjištění se v otázce počátku běhu promlčecí doby nezměnila, vyšel soud prvního stupně ze závazného právního názoru odvolacího soudu, podle něhož se žalobce o bezdůvodném obohacení dozvěděl až v průběhu řízení, a proto k promlčení nároku nedošlo.

K odvolání žalovaných Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 7.11.2007, č.j. 25 Co 507/2006-229, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil s tím, že vědomost o neplatnosti smlouvy z 1.10.2005 mohl žalobce nabýt až tehdy, kdy byl u soudu proveden důkaz zprávou příslušného správního orgánu o neexistenci souhlasu s uvedenou smlouvou, tj. dnem 20.3.2000. Teprve tímto okamžikem začala podle odvolacího soudu běžet subjektivní promlčecí doba.

B. Dovolání a vyjádření k němu

Žalovaní podali proti rozsudku odvolacího soudu dovolání, jehož přípustnost spatřují v ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o.s.ř. Jako důvod dovolání uvedli nesprávné právní posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř., které spočívá v nesprávném posouzení počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty, neboť vědomostí podle § 107 odst. 1 obč. zák. se nerozumí znalost právní kvalifikace, nýbrž pouze skutkových okolností, z nichž lze odpovědnost za bezdůvodné obohacení vzniklé plněním na neplatný právní úkon dovodit (rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.9.2000, sp. zn. 20 Cdo 927/98). O skutečnosti rozhodné pro neplatnost nájemní smlouvy ze dne 1.10.1995, tj. o nedostatku souhlasu příslušného správního orgánu, věděl žalobce již od jejího uzavření. Žalovaní dále uvedli, že pokud by dovolací soud ve světle své aktuální judikatury dovodil, že na promlčení nároků vzniklých z bezdůvodného obohacení mezi podnikateli se vztahuje obchodní zákoník, bylo by třeba úrok z prodlení posoudit podle § 369 odst. 1 obch. zák. ve znění platném k 28.1.1999. Výše úroku z prodlení by tak podle žalovaných činila nejvýše 9,4 % ročně, nikoli 15 % ročně, což při 8 letech trvání sporu představuje zásadní rozdíl. Závěrem žalovaní uvedli, že jistinu ve výši 82.042,- Kč již žalobci zaplatili.

Žalobce ve svém vyjádření konstatoval, že ani jedna ze smluvních stran zcela jistě nejednala v úmyslu uzavřít neplatnou smlouvu a že o povaze svého nároku jako nároku z bezdůvodného obohacení se žalobce dozvěděl až v průběhu řízení. Námitku dovolatelů, podle níž mají být úroky z prodlení posouzeny podle § 369 odst. 1 obch. zák., považuje žalobce za irelevantní, neboť předmětné prostory žalobce nepronajímal v rámci svého podnikání, protože na uvedenou činnost neměl vystaveno živnostenské oprávnění a pronájem nebytových prostor nebyl předmětem jeho podnikatelské činnosti.

C. Přípustnost

Odvolací soud rozsudkem ze dne 7.11.2007, č.j. 25 Co 507/2006-229, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ze dne 25.5.2006, č.j. 16 C 83/99-189, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než ve svém dřívějším rozsudku ze dne 30.11.2001, č.j. 16 C 83/99-79, neboť byl vázán právním názorem odvolacího soudu vyjádřeným v jeho kasačním rozhodnutí ze dne 19.7.2002, č.j. 25 Co 133/2002-94. Dovolání je proto přípustné podle § 237 odst. 1 písm. b) o.s.ř.

D. Důvodnost

Dovolání je důvodné.

Dovolatelé nenamítali a ani dovolací soud neshledal žádné vady, k nimž se podle § 242 odst. 3 o.s.ř. přihlíží z úřední povinnosti. Dovolací soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí z důvodů uvedených v dovolání.

Otázkou, zda se nárok vzniklý z bezdůvodného obohacení mezi podnikateli řídí obchodním nebo občanským zákoníkem, se Nejvyšší soud zabýval v rozsudku velkého senátu obchodního kolegia ze dne 18.6.2003, sp. zn. 35 Odo 619/2002, v němž dovodil: „Skutečnost, že obchodní zákoník nemá vlastní úpravu bezdůvodného obohacení, neznamená, že závazkový vztah vzniklý mezi tím, kdo se obohatil, a tím, na jehož úkor se takto obohatil, nemůže být svou povahou vztahem obchodním. Jelikož obchodní zákoník neupravuje veškeré závazkové vztahy, do nichž podnikatelé, popř. osoby uvedené v § 261 odst. 2 obch. zák. vstupují, nelze jen z toho, že určitý závazkový vztah je upraven pouze v zákoníku občanském, vyvozovat, že jde o vztah občanskoprávní. Občanskoprávní charakter závazkových vztahů vzniklých z bezdůvodného obohacení pak nevyplývá ani z ustanovení § 261 odst. 6 obch. zák., když toto ustanovení je aplikovatelné pouze na smlouvy neupravené v hlavě II., části třetí obchodního zákoníku a upravené jako smluvní typy v zákoníku občanském.

Skutečnost, že obchodní zákoník výslovně neupravuje počátek běhu promlčecí doby a její délku, pokud jde o právo na vydání bezdůvodného obohacení (na rozdíl od občanského zákoníku – srov. jeho § 107), pak neznamená nutnost aplikace právní úpravy občanského zákoníku, nýbrž pouze to, že tyto otázky je zapotřebí řešit dle obecných ustanovení obchodního zákoníku o promlčení (dle jeho § 391 a § 397). Jelikož obchodní zákoník je v poměru k občanskému zákoníku předpisem zvláštním (lex specialis), což platí i pro obecná ustanovení obchodního zákoníku upravující promlčení (§ 391 a § 397) v poměru k ustanovení § 107 občanského zákoníku, platí, že při řešení otázky promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodních vztazích se použije především právní úprava obsažená v obchodním zákoníku.“

V rozsudku ze dne 17.2.2005, sp. zn. 32 Odo 472/2003, pak Nejvyšší soud aplikoval uvedený výklad i na případ neplatné smlouvy o nájmu nebytových prostor uzavřené mezi podnikateli v roce 1992, když uvedl: „Je nepochybné, že podnikatelská povaha obou účastníků a předmět jimi uvažovaného závazkového vztahu (pronájem ploch k podnikání žalobce) odůvodňuje podřazení jejich vztahu pod obchodní závazkové vztahy podle uvedeného ustanovení § 261 odst. 1 ObchZ.“

V projednávané věci zbývá vyřešit otázku, zda se mezi žalobcem a žalovanými jednalo o obchodní závazkový vztah podle § 261 odst. 1 obch. zák. V uvedeném směru poukazuje dovolací soud na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.3.2007, sp. zn. 33 Odo 249/2005, v němž se praví: „Podmiňuje-li ustanovení § 261 odst. 1 obch. zák. podřazení závazkového vztahu režimu obchodního zákoníku skutečností, že se týká podnikatelské činnosti jeho subjektů, neznamená to, že podstatou vztahu musí být výhradně podnikatelská činnost vymezená předmětem podnikání jeho subjektů podle obchodního rejstříku. Z formulace „týkající se“ vyplývá, že nejde jen o závazky, jimiž se bezprostředně realizuje zapsaný předmět podnikání podnikatelů, kteří jsou účastníky tohoto vztahu, ale i o závazky, které s jejich podnikáním souvisejí, tedy které jsou uzavírány ve vazbě na podnikání těch podnikatelů, kteří dané smlouvy uzavírají.“ Žalobce i oba žalovaní byli, jak plyne z provedeného dokazování, v době uzavření smlouvy podnikateli. Žalobce pronajal nepotřebné části své dílny, kancelářských prostor a přilehlých venkovních ploch žalovaným, kteří v předmětných prostorách provozovali podnikatelskou činnost. Z uvedeného plyne, že při vzniku bezdůvodného obohacení bylo vzhledem ke všem okolnostem zřejmé, že souvisí s podnikatelskou činností účastníků, a jedná se tedy o obchodní závazkový vztah podle § 261 odst. 1 obch. zák. Námitka žalobce, že na pronájem nemovitostí neměl živnostenské oprávnění, je nepřípadná, neboť pronájem nebytových prostor není živností, pokud pronajímatel neposkytuje jiné než základní služby spojené s pronájmem (§ 4 odst. 1 zákona č. 455/1991 Sb., živnostenského zákona, ve znění účinném v době vzniku bezdůvodného

obohacení).

Za této situace dovolací soud uzavírá, že na skutkový stav zjištěný v projednávané věci měla být aplikována ustanovení obchodního zákoníku o promlčení, podle nichž je promlčecí doba nároku na vrácení plnění z neplatné smlouvy čtyřletá (§ 397 obch. zák.) a počíná běžet ode dne, kdy k plnění podle neplatné smlouvy došlo (§ 394 odst. 2 obch. zák.). Z uvedeného dále plyne, že výši úroku z prodlení je nutno posoudit podle ustanovení § 369 odst. 1 obch. zák. ve znění platném k počátku prodlení, tj. ve výši o 1 % vyšší než činila obvyklá úroková sazba bank v sídle dlužníka v době počátku prodlení.

Z důvodů shora uvedených dospěl dovolací soud k závěru, že odvolací soud věc nesprávně právně posoudil, když na zjištěný skutkový stav aplikoval nesprávný právní předpis, a proto Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu bez jednání (§ 243a odst. 1 o.s.ř.) podle § 243b odst. 2 věty za středníkem o.s.ř. zrušil. Protože důvody, pro které byl rozsudek odvolacího soudu zrušen, platí i pro rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i jeho rozsudek (§ 243b odst. 3 o.s.ř.) a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování
- Zastoupení
- Zánik závazku
- Zadržovací právo
- Insolvenční řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Nemajetková újma, nutná obrana (exkluzivně pro předplatitele)